

Գ .

Արքայութիւնդ որ երկրումս ,
Սրբոց արգէն է ըսկըսել .
Հաճիր որ դայ ամենուս ,
Որքեզ որդի ենք եղել :

Դ .

Քո պատուիրանն ընդունայն ,
Թող չ'անցանէ , ով Աստուած .
Այս օր մեր կենացն համայն ,
Ամեն օրուան տո՛ւր մեզ հաց :

Ե .

Խաղաղութեան հեզ հոգին ,
Միշտ մեզ տիրէ ամենուն ,
Որ ներենք մեր զրկողին
Որպէս և դու ես ներում :

Զ .

Քո զօրութիւն մեզն հետ
Ըլի մեր գայթոտ ճամբում ,
Օգնիր մեզն ետ ընդ ետ
Նրբ փորձանքն է մերձենում :

Է .

Մեր կրօնից հետ կռիւմն ,
Նրբ չարն մեզ ընկրճէ ,
Մի թող որ նա մեր հոգուն ,
Տիրէ , երկնից մեզ ղրկէ :

Ը .

Մեր լայն եւ նեղ օրերումն
Քո բանդ ըլի առաջնորդ ,
Որ քո փառացդ անպատում
Ամենքս ըլինք ժառանգորդ :

Թ .

Որովհետեւ փառք պատիւ
Քեզ անեղիդ պատկանի ,
Արքայութիւն զօրութիւն
Դարուց ի դարս եւ հիմի :

Գ Ր Ո Յ Ո Ւ Յ Ր Ո Յ

Ե Ի

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՒԻԹ ԿԱՍ ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ

Մրադրեաց Գ . Վ . Սրտանկրկանց :

Փոքրիկ է սոյն Մատենիկ . բայց
պարունակութեամբ յոյժ քաղցրիկ :
Կը տեսնես իւր մէջ Հայրենեաց սիւ
րուն նկարագիր , բերանացի աւան
դութեանց ծրագիր , վէպեր ու ա
ռատելներ բնածիր , և ամեն տեղ գիր
ու բիր՝ անխորի : Ընդարձակ չէ , բայց
միակ է պարունակութեան կողմէն .
ճարտարահիւս չէ , բայց բնահիւս է .
և այս է իւր մեծ արժանաւորութիւնն :
Լեզուն փայլուն չէ . բայց սահուն է .
բանաստեղծական չէ . բայց բնաստեղ
ծական է , բնութենէն առնուած է ,
բնական գրուած է , ուստի և բնական
հրապար ունի : Ով որ բնութիւն կը
սիրէ , ով որ Հայրենիք կը սիրէ , ով որ
ժողովուրդ կը սիրէ , ով որ ժողովրդա
յին աւանդութեանց , զրուցաց և վի
պաց հետքեր կ'որոնէ , անհնար է որ
ԳՐՈՅՆ ՈՒ ԲՐՈՅՆ սիրով չը կարգաց :

Մէք շատ անգամ կրկնած եմք ,
որ մեր Հայ Հայրենեաց պէս Հայ ժու
ղովրդեան կեանքն ևս անմշակ է , հե
տադատուած , քննուած և գնահատ
ուած չէ : Ազգի ազգի յիշատակներու ,
սովորութեանց , վարուց ու բարուց
հանքեր կան , որոնք փորուած , գրա
նուած և զտուած չեն : Աշխարհ , որ
որրան եղած է Մարդկութեան , աշ
խարհ , որ խանձարուր եղած է Քրիս
տոնէութեան , աշխարհ , որ մրցարան
եղած է մարտի և սպառերազմի , աշ
խարհ , որ հանգիստարան եղած է հա
ւատոյ և նահատակութեան , այս աշ
խարհն գոնձեր ունի իւր մէջ անտիւ
ընդեղեղեան ժամանակներէն սկսած ,

ուանդութիւններ և զրոյցներ ունի իւր տարու հետ խառնուած, հեթանոսականն ընդ ֆրիստոնէականին, տրամականն՝ ընդ ուրախականին, վիշապականն՝ ընդ հսկայականին, դիւականն՝ ընդ հրեշտականին, առասպելականն՝ ընդ իրականին, և այլն և այլն: Բայց ո՞վ է հետախուզողն. ո՞վ է քնննող քրքրողն և ի լոյս գրաւոր աշխարհի հանողն: Նոյն խի ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑ մատենական բանասէր հեղինակն ահաւ դողով կը ծրագրէ իւր գրքոյն. կը սոսկայ որ ընթերցողք պիտի ծիծաղին իւր վերայ, կասկած ունի, որ իւր մատենիկն պիտի ծաղրուի իբրեւ սքնոտեաց ծրագիր:

Բայց սխալ է այս կասկածն ու տարակոյսն. ընդհակառակն՝ ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑ նման աշխատասիրութիւններն մեծ արժէք ունին բանասիրաց առջև: Նոքա ժողովրդեան ասից եւ խօսից պատկերն են, նոքա ժողովրդային հասկացողութեան նկարն են, նոքա Ազգային բանաւոր աւանգուծեանց կենդանագիրն են: Ով որ այնպիսի աշխատասիրութիւններն կը ծաղրէ, իւր անձն կը ծաղրէ, իւր ժողովուրդն կը ծաղրէ, իւր Ազգն կը ծաղրէ: Ո՞ր ժողովուրդն է, որ նախապաշարութիւններ չունի. ո՞ր ազգն է, որ առասպելներ չունի, ո՞ր երկիրն է, որ աւանդական կամ բանաւոր գրականութիւն չունի: Եթէ լուսաւորեալ Զուեյերիոյ լեռնական եւ շինական ժողովրդոց մէջ չըջագայիս, այնպիսի նախապաշարութիւններ կը տեսնես, այնպիսի հրեշտանդ բաներ կը նշմարես, որոց նմաններն թերեւս չունին Հայաստանի մէջ: Բայց գիտնականներն ամենեւին չեն ծաղրեր, այլ կը հետախուզեն, կը քննեն և ժողովրդային կենաց պատմական յիշատակարաններ կը կողմեն:

Ինչ որ է մեր ժողովուրդն, նոյն

է և ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑ և իւր նման ծրագրութիւններն: Մեր ժողովուրդն առանց օտար գունով պճնելու, առանց օտարոտի ձեւով ու ներկով սքնագուրելու և շղարելու համար, ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑ մատենական նման գրքեր պէտք են, որպէս զի ճանաչեմք մեր ժողովուրդն իւր յատուկ գծերով. որպէս զի իմանամք և զգամք թէ՛ ի՞նչ ունի, ի՞նչ կորուսած է, ի՞նչ խառնած է, ի՞նչ այլայլած է, ի՞նչպէս յառաջ եկած է, ի՞նչպէս սրահպանուած է, ի՞նչ է իւր գեղեցիկութիւնն, ի՞նչ է իւր տրգեղութիւնն, ի՞նչ է իւր կեանքն ու կենցաղն, ի՞նչ աստիճանի զարգացման մէջ է իւր միտքն ու սիրտն:

Այս եղանակաւ կարող ենք ճշգրիտ գաղափար ունենալ մեր ժողովրդեան վերայ, այս ճանապարհաւ կարող ենք ժողովրդային կենաց ստոյգ պատմութիւն պատրաստել, վասն զի մեր ունեցած պատմութիւններն ժողովրդային կենաց պատմութիւններ չեն, այլ մասնաւոր անձանց, մասնաւոր գիւղաց, թագաւորաց, իշխանաց, պատերազմաց և արիւնհեղութեանց, ինչպէս էին ամեն տղգաց պատմութիւններն մինչեւ ներկայ դարս:

Եթէ մանրամասն քննութեան տուումք ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑ մատենական պաշտնախութիւնն, շատ բաներ կարող եմք իմաստասիրել: Այն տեղ կը տեսնեմք ժողովրդային երեւակացութեան չափազանցութիւններ, որ նշան է մտաւորական անմշակութեան: Այն տեղ կը տեսնեմք սոսկման և դարհուրանաց առասպելներ, որ նշան է թէ՛ նոյն երկիրն միշտ ահուգողի մէջ եղած է չըջակայ թշնամիներէն: Այն տեղ կը տեսնեմք կրօնասիրական անթիւ աւանգուծիւններ, որ նշան է թէ՛ բազմախուռն նեղութեանց մէջ ամեն բան սրբացուցած է: Ամենէն աւելի,

այն տեղ կը տեսնեմք, որ մեր երկիրն ազատութիւն չ'է ունեցած, ուստի ուրիշ աղբաց նման իւր կեանքն ու կենցաղն չեն երգուած, իւր աւանդութիւններն ու զրոյցներն չեն նուազուած, վասն զի բանաստեղծութիւն, քերթութիւն, և ճարտարախօսութիւն միայն ազատութեան հոլոյն վերայ կը ծին ու կը ծաղկին:

Հայրենեաց սէրն նոր պէտք է բանաստեղծներ յարուցանէ. ժողովրդեան կեանքն նոր պէտք է պատմիչներ և վիպասաններ ունենայ, և այս ուրիշ բանով չը լինիր, եթէ ոչ ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑի նման երկասիրութեանց բազմանալով:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ս. Ծննդեան եւ Մկրտութեան հանդէսն ամենայն փառաւորութեամբ և խաղաղութեամբ կատարուեցաւ ՚ի Ս. Բեթլէհէմ: Սոյն Տօնախմբութեան ժամանակ մեծ համակրութեամբ վարուեցան Յոյնք և մինչեւ անգամ մեր Ս. Պատրիարքի երթալու և դառնալու ժամանակ Ս. Եղիայի վանուց զանգակներն սկսան հնչեցնել ՚ի պատիւ Ս. Պատրիարքին և համօրէն ուղեկցաց:

Սակայն սոյն քրիստոնեաւայել խաղաղութեան արտաքին ցոյցերն երկար չը տեսցին: Յետ ութն աւուրց ՚ի Տօնի Անուանակոչութեան Տեառն, ըստ հնաւանդ սովորութեան, յետ Պատարագին մեր Տեսուչն սիւնաղարդ գաւթէն անցնելու ժամանակ Յոյնք սկսան դիմադրել, զանգակն հնչեցնել և իրենց քաղաքացի ժողովուրդն ՚ի կռիւ հրաւիրել, գաւթի փայտեայ դուռն գոցել, մեր Մխաբաններն պաշարել և բիրերով ձեծել:

Սոյն կռւոյն մէջ մեր վանուց խոհարարն գլուխն սաստիկ վիրաւորուելով յերուսողէմ բերուեցաւ եւ վսեմ. Փաշային ներկայացաւ արիւ-

նաթաթաւ: Փաշայն Բեթլէհէմի վերդովման առաջն առնելու կարեւոր միջոցներն ձեռք առնելէն զինի՝ կամեցաւ քննութիւն բանալ եւ յանցապարտներն պատժել ըստ արժանւոյն: Բայց Յունաց Ս. Պատրիարքի կողմէն թարգմանն ներկայացաւ մեր Ս. Պատրիարքին, յայտնելով՝ որ առանց Պատրիարքական Վարչութեան գիտութեան կատարուած է այդ դիմադրութիւնն, ուստի գործն քննութեան չը ձգելու համար՝ իրենք պատրաստ են յանցաւորներն մեր Պատրիարքարանն կոչել եւ ներողութիւն խնդրել տալ մեր Ս. Պատրիարքէն և տալ ինքեանք առանձինն իրենց վարչութեամբ պատժել՝ առանց այլոյ միջամտութեան:

Մեր Ս. Պատրիարքն Քրիստոնէական հանդիսաւոր Տօնից և այցելութեանց առթիւ ներողամտութեան հոգւով ընդունեց Յունաց Պատրիարքի առաջարկութիւնն և յանցաւորներն գալով ներողութիւն խնդրեցին և գործն այսպէս վերջացաւ և Փաշային հաղորդուեցաւ:

— Երկար ժամանակին ՚ի վեր Տօնական այցելութիւններն ընդհատած էին Մեր եւ Յունաց Պատրիարքաց մէջ, ներկայ Վսեմ. Փաշայի խաղաղասիրական միջամտութեամբ վերջտին սկսան եւ մեր Ս. Պատրիարքն արդէն այցելութեան գնաց Յունաց Ս. Պատրիարքին, և սա անշուշտ փոխադարձ այցելութեան պիտի դայ:

(Տես թիւ 1874, Դեկտեմբեր 31:)

ԵՐԵՍ	ՏՈՂ	ՍԻՆՆ	ՎՐԻՊԱԿ	ՈՒՂԻՂ
273	5	Ա.	Թիւրքու	ձեւերու
"	3	Բ.	Վարդապետութիւն	Վարդապետութիւն
"	30	Բ.	Բարձրացի	Բարձրացի
274	28	Բ.	անապան	անապան
275	25	Ա.	եղբայրաց	եղբայրաց
"	30	Բ.	մեծ հասարակ	մեծ հասարակ
"			կապալտութիւն	պետութիւն
"	30	Բ.	ժողովուրդ, թագաւոր	ժողովուրդ, թագաւոր